

II. GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

II. 1. Iparosítás

II. 1. 1. A nagyfokú ipari beruházások időszaka

Románia számára az egyik legnagyobb kihívást az ötvenes években elindított iparosítás folytatása és fejlesztése jelentette. A pártfőtitkár az RKP X. kongresszusán kijelentette, hogy az elkövetkezendő ötéves tervben a gépgyártás, a kohászat, a vegyipar és a villamos energia termelési részarányának 1975-re el kell érnie az országos beruházások 54%-át.¹⁰² Ezzel gyakorlatilag kijelölte az irányt a román gazdaság számára, ugyanakkor kitért az új közigazgatási egységek ipari fejlesztéseinek gyorsítására is.

„Az új ipari létesítmények helyének kijelölésénél továbbra is szervesen egybehangoljuk a gazdasági hatékonyság diktálta megfontolásokat a társadalmi ismérvekkel, melyek szorosan összefüggnek a kevésbé fejlett megyék és helységek felemelésének szükségességével, gazdasági és szociális haladásunk meggyorsításával.”¹⁰³

Az iparosításon alapuló szocialista gazdaság jó ürügyként szolgált a hatalom számára a nemzeti kisebbségpolitika megoldásában. A beruházások egyenlő elosztásának megvalósítása a hivatalos propaganda szerint ugyanis maradéktalanul teljesíti az összes dolgozó igazi jogegyenlőségét, nemzeti-ségre való tekintet nélkül.¹⁰⁴ Hargita megye – mint a legtöbb új közigazgatási egység – a megyésítéskor ígéretet kapott a nagyfokú modernizálásra, amire nagy szüksége is volt, hiszen nem rendelkezett nagyobb ipari egységekkel és megfelelő termelési ágazatokkal.¹⁰⁵

Ennek eredményeként 1969-ben a hivatalos adatok szerint Hargita megyének közel 600 millió lej beruházást irányoztak elő, amelynek jelentős ré-

---

¹⁰² Megyei Tükör, 1969. augusztus 7.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Nicolae Ceaușescu beszéde az 1971-es székelyudvarhelyi népgyűlésen. In: Hargita, 1971. augusztus 16.

¹⁰⁵ A fejlesztési tervekről lásd részletesebben a Hargita megyei pártgyűlés anyagait. ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 2/1969, 84–88 f.

szét ipari fejlesztésekre költötte.¹⁰⁶ A legjelentősebb iparágak közül megemlíthetjük a bányaipart, a kohászatot, a fémfeldolgozás, a fakitermelés, a fa ipari feldolgozását, a könnyű- és az élelmiszeripart.¹⁰⁷ A területileg kisebb Kovászna megye iparosodó zónái kisebb anyagi ráfordításokra számíthattak, hiszen az ötéves terv alapján 280 millió lej beruházást tudhattak maguknak.¹⁰⁸ Ezek közül a következő iparágak részesültek támogatásban: a konfekció-, keményítő- és csavargyár, amely Kézdivásárhelyen épült, a sepsiszentgyörgyi Olt és a cigarettagyár, a köpeci bányaipari vállalat, a Komandó és Cukás vidéki erdőkitermelési vállalat.¹⁰⁹ A gazdasági fejlesztéseket nyomatékosította az 1971-es MNDT plenáris ülésen elhangzó pártfőtitkári beszéd is:

„Beszéltek itt annak szükségességéről, hogy a tervben előirányoztnál több vállalatot építsünk a székely lakosságú megyékben. Én elsősorban azt szeretném, hogy igyekezzünk megvalósítani az erre az ötéves tervre előirányozott létesítményeket: Kovászna megyében mintegy 2,8 milliárd lejes beruházást irányoztunk elő, s hét vállalatot kell felépítenünk. Hargita megyében pedig az állami alapokból történő beruházások meg fogják haladni az 5,2 milliárd lejt, ami több mint 2,1-szer nagyobb, mint az 1966–1970-es időszakban. Az előirányozott új létesítmények megvalósítása rendkívül nagy feladatokat jelent, főleg mivel ebben az időszakban korszerűsíteni és fejleszteni kell néhány meglévő egységet is. Elsősorban azt szeretném tehát, hogy a dolgozók, a pártszervezetek biztosítsák az előirányozott beruházási munkálatok idejében és jó körülmények közötti megvalósítását; ha ez sikerülni fog, megtaláljuk a módját annak, hogy más objektumokat is telepítsünk.”¹¹⁰

Az iparszerkezet korszerűsítésének megoldását abban látták, hogy mind a két közigazgatási egységben az altalaj és felszíni kincsek értékesítése révén lehet elérni az ötéves tervek útmutatásait. Ennek alapvető feltételeként a

---

¹⁰⁶ *Hargita megye cselekvő részese a szocialista Románia felvirágoztatása nagyszerű művének.* Az RKP Hargita Megye Bizottsága Propaganda Osztályának kiadása, 1969

¹⁰⁷ ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 3/1974, 231–234 f.

¹⁰⁸ ANDJC, fond. C. J. C. al PCR, dosar 1/1968, 19. f.

¹⁰⁹ Király Károly: *A dolgozók véleményének széles körű kifejezése – értékes segítség a megye sokoldalú fejlődésében.* Megyei Tükör, 1968. szeptember 14.

¹¹⁰ Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén. In: Megyei Tükör, 1971. március 14.

vezériparágak fejlesztését jelölték meg úgy, hogy az előállított termékek versenyképesebbek legyenek a belföldi és a külföldi piacon.¹¹¹ A hatvanas években még többnyire agrárjelleggel bíró két régióban a munkaerő ésszerű megszervezésében képzelték el a fejlesztések és a termelés hatékonyságát. A hetvenes évek gazdaságpolitikája tehát a következő pontokat foglalta magába: a nemzetgazdaság gyors ütemű és harmonikus fejlesztése, a termelőerők ésszerű és tudományos elosztása az ország területén belül, a kapitalista rendszertől örökölt különbségek felszámolása, a természeti erőforrások maximális felhasználása, a munkásosztály számának gyarapítása, a lakosság anyagi feltételeinek megteremtése, az ország civilizációs szintjének növelése, a falvak életviszonyainak a városokéhoz való fokozatos közelítése.¹¹² A lakosság munkaerő-átcsoportosításától remélték az urbanizálódás gyors megvalósítását és ezzel együtt az építkezések iparosítását. Ezt azzal magyarázták, hogy mindenfajta közszükségleti cikket csak a tömegtermelő gyáripár képes kellő mennyiségben előállítani, így az épületigényt is csak gyári termeléssel lehet kielégíteni. Ezért javasolták, hogy át kell térni az építési munka kézműipari jellegéről a gyári termelésre, az épületek minél nagyobb részét üzemszerű körülmények között kell gyártani.¹¹³

Hargita megye 1971–1975-ös ötéves tervének megvalósításai a hivatalos adatok szerint a következő képet nyújtották: az ipari össztermelés évi növekedési üteme 15,9% volt az 1955–1970-es időszak 7,6% ütemével szemben. Ennek köszönhetően az öt év alatt 24,7 milliárd lej értékű termelés 209%-kal nagyobb az 1966–1970-es időszakénál, és több mint négyszerese az 1961–1965-ös időszaknak. Az alapiparágak fejlődése terén a gépgyártó és fémfeldolgozó ipar 606,8%, a vaskohászat 228,2%, a textilipar 624%, a ruhaipar 249,7%-os növekedéssel számolhatott.¹¹⁴ Ezen felül pedig előállítottak 14 000 tonna szürkevasat, 447 millió lej értékű készruhát, 28,8 millió lej élelmiszeripari felszerelést, több mint 66 millió lej értékű bútort. A fent említett

---

¹¹¹ H. Balázs Sándor: *Hargita megye ipari fejlődése*. In: *Korunk*, 1984. szeptember, 675.

¹¹² *Hargita megye gazdasági-társadalmi fejlődése számadatok tükrében*. Kiadja az RKP Hargita megyei bizottságának propagandaosztálya. 1974, 7.

¹¹³ Vita László: *Iparosuló hazai építkezés*. In: *Korunk*, 1966. május, 676.

¹¹⁴ *Bizalommal és optimizmussal teljesítjük az 1976–1980-as, műszaki tudományos forradalom ötéves tervének célkitűzéseit*. In: *Hargita megye*, 1976, 49–51.

termelési mutatók, ha nem is megbízhatóak, azért arra engednek következtetni, hogy ha lassan is, de elindult a gazdasági növekedés.

Hatvan új termelési egységet építettek, illetve bővítettek, így a csíkszeredai faipari gépelem- és cserealkatrészgyárat, a traktor- és autócsererealkatrész-gyárat, a sörgyárat, tejfeldolgozót, a csíkszeredai, gyergyószentmiklósi és maroshévízi bútorgyárakat, a székelyudvarhelyi és székelykeresztúri fonodákat. A mezőgazdaságban annak ellenére, hogy gazdaságpolitikai szempontból háttérbe szorult, a nyilvános kimutatások szerint (amit legtöbbször fenntartásokkal kell kezelni) 30,5% növekedést mértek és 573 millió lejt ruháztak be.¹¹⁵ Az Olaszországba, Ausztriába, Csehszlovákiába és a Szovjetunióba exportra szánt termékek aránya elérte a termelt áruk 50%-át. A két megye jellegzetes árukínálata közé tartozott az ásványvíz, a kerámia, a mozaik és a faipari termékek.¹¹⁶

Kétségtől a legnagyobb Hargita megyei ipari beruházás a csíkszeredai traktorgyár létrehozása volt, amely a sajtónyilvánosság számára a modernizáció, a haladás szimbólumává vált, és országos hírnevet szerzett a megyeszékhelynek. 1976. július 9-én hajnalban adták át az első SV-445 típusú lánctalpas traktort, amely jelképesen a megye büszkeségévé lépett elő.¹¹⁷ A gyártó üzemet a legnagyobb elismerésben részesítette maga a pártfőtitkár is az 1976. október 5-i csíkszeredai népgyűlésen:

„Hargita megye, pontosabban Csíkszereda traktorgyártó központtá lépett elő. Ebben az évben pedig 50 traktort le is gyártottak, s az év végéig számuk még több százra emelkedik. A jövő évben minimum 2000–2500 traktort kell gyártaniuk, 1980-ban pedig 10 000 traktort – kétszer többet, mint amennyi 1938-ban az egész Romániában volt.”¹¹⁸

Ennek hatására Csíkszereda egyre nagyobb ipari befektetést kap az elkövetkezendő években, amely alapján az új területi profil szerinti gazdasági-társadalmi fejlesztési tervben 4700 traktort, 50 ezer köbméter előre gyártott betonelemet, 37 ezer tonna kaolint, 2400 tonna műanyag-göngyöleget, 2700

---

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 15/1973, 83 f.

¹¹⁷ Hargita, 1976. július 10.

¹¹⁸ Bálint András: Az első hargitai traktor. In: Hargita Kalendárium, 1977, 44.

négyszetméter forgácslemezt, 106 millió lej értékű bútort, 3700 tonna gyapjúfonalat, 8700 tonna húst, 2 410 tonna hústerméket, 406 ezer hektoliter sört kellett előállítania.¹¹⁹ Ha figyelembe vesszük az 1986–1990-es ötéves terv irányelveit, amely a megyeszékhely gazdasági fejlődésének jövőjét vetítette előre, akkor azt látjuk, hogy a hivatalos adatok szerint meg akarták duplázni a befektetéseket. Ez alapján az ipari termelésben a legnagyobb részarány, azaz 40,9% a gépgyártásé (főleg a traktorgyárra vonatkozik) és a fémfeldolgozásé lesz. Mindez 5753,1 millió lej értékű árutermelést jelent, ami a megyei szinten 30%-ot tesz ki.¹²⁰ Építészeti szempontból 3001 lakrészt, 1120 négyszetméter kereskedelmi felületet, 540 négyszetméter szolgáltatósokra szánt teret irányoztak elő.¹²¹

H. Balázs Sándornak a Korunkban megjelenő tanulmánya elemzi részletebben Hargita megye ipari fejlődését, ágazatainak és termelőegységeinek bemutatását, ez alapján készítettük el a következő összefoglaló táblázatot:

Hargita megye ipari termelésének ágazatok szerinti megoszlása 1965–1983 (%)						
Évszám	Fém- ipar	Gépgyártó ipar	Fa- ipar	Élelmi- szeripar	Könnyű- ipar	Egyéb iparágak
1965	9,3	4,6	43,6	19,9	17,1	5,5
1970	9,4	7,7	32,0	20,7	24,1	6,4
1975	9,1	10,5	22,6	12,0	40,4	5,4
1980	11,0	23,0	18,9	13,0	28,9	5,2
1983	12,2	23,1	17,7	11,5	30,2	5,3

Forrás: Korunk, 1984. szeptember, 675.

Az elemzés azt is kimutatta, hogy az ipari munkásság összlétszáma 1965–1983 között több mint kétszeresére növekedett (1965-ben 29 584, 1983-ban pedig 62 933 ipari munkást regisztráltak).

Kovászna megyében is hasonló beruházásokra került sor, az ötéves terv előirányzatainak értelmében itt is az új iparág – a gépipar – nyer teret. Ennek

¹¹⁹ Hargita, 1981. január 14.

¹²⁰ AHDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 1/1984, 30 f.

¹²¹ Uo.

a jelentőségét abban látták a megyei vezetők, hogy így visszaszerezhetik azokat a szakembereket, akiket köztudottan éppen Brassó gépgyártó üzeméi foglalkoztattak, és ami szakmunkáshiányt okozott a térségben. Az első gépgyártóipari egység, a kézdivásárhelyi csavargyár az 1970-es évben kezdte meg működését, és 1974-ben érte el a tervezett paramétereket – az évi 20 000 tonna árut (1975-ben 19,6%-át alkotta a megye összipari termelésének).¹²² Sepsiszentgyörgyön 1973-ban helyezték üzembe a város első gépgyártó üzemét, amely fedélzeti felszerelést gyártott a gépjárművek számára, és amely 1975-ben éri el a tervezett mutatókat, vagyis az évi össztermelés 125 millió lejt tett ki. 1975-ben adták át az elektromotorokat gyártó üzemét, amelynek évi kapacitása 5000 darab elektromotor volt. Az ötéves terv végén kezdték meg a galvanizáló felszereléseket gyártó üzem építését ugyancsak a megyeszékhelyen.¹²³

Sepsiszentgyörgyön az említettekén kívül a cigarettagyár és az Olt textilművek jelentette a legnagyobb ipari kapacitást. Az első termelő egység (1972-ben töltötte a vállalat a 75-ik születésnapját) 300 munkást foglalkoztatott, amiből 80 százalék nő volt, ezért a vállalat egy napközi otthonnal és egy étkezdével is bővült.¹²⁴ A hivatalosan megjelenő 1971-es tervfeladatot figyelembe véve 130 millió cigarettával haladták meg az eredeti tervet, a korban jól ismert márkákból (Mărășești, Carpați, Naționale, Select, Specialitate, Virginia).¹²⁵

Az ipar fejlődésének gyors üteme, a termelőerők arányos elhelyezésének további eredményei újabb és újabb gyengén fejlett vidékeket kapcsoltak be a korszerű ipar áramkörébe, emberek ezreit, tízezreit juttatva jobb keresethez, civilizáltabb életkörülményekhez a nagyméretű lakásépítkezések, a sokasodó társadalmi és kulturális létesítmények által, szólt a hivatalos propaganda.¹²⁶

„Megyénkben jelenleg 41 ipargazdasági egység termel (amelyből 30 köztársasági érdekelttségű) az 1965-ös 27-tel szemben és 1969–1984 között közel 60 000 új munkahely létesült. A megye állóalapjainak az értéke ma

---

¹²² Megyei Tükör, 1971. november 3.

¹²³ Megyei Tükör, 1970. augusztus 22.

¹²⁴ Megyei Tükör, 1971. április 3.

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Fazekas János beszéde a Hargita megye pártaktíván. In: Hargita, 1971. március 17.

már meghaladja a 22 milliárd lejt és ebből több mint 18 milliárdnyi érték az iparban van.”¹²⁷

Természetesen nem ment zökkenőmentesen a beruházások megvalósítása, hiszen rengeteg probléma, ember- és anyagihiány nehezítette a termelést. Már a hatvanas évek végén egy beszámoló szerint 88 alkalommal fordultak a különböző minisztériumokhoz anyagi támogatásért.¹²⁸

A vlahicai vasgyár számára éppen ez az időszak jelentette a fénykort, hiszen Nicolae Ceaușescu pártfőtitkár látogatása 1970-ben és 1971-ben nagymértékű üzeme fejlesztést vont maga után. Dúsító és zsugorító állomás indul be, új hőközpontot adtak át, a környékre is kiterjedő vízellátó rendszert létesítettek és korszerű szerszámgépekkel látták el a gyár egyes részlegeit. Egy új faszéntároló épülettel is bővült az üzem, amely lehetővé tette a nagyobb mennyiségű szén raktározását.¹²⁹ Statisztikai adatok szerint a városban 1980-ig több mint százszorosra növekedtek a beruházások 1950-hez viszonyítva, az állóalapok 46-szor nagyobbak lettek, a szürkevastermelés több mint hétszeres növekedést ért el.¹³⁰ Elsősorban szürkevasat, hengerműalkatrészeket, acélműalkatrészeket, elektrotechnikai és cserealkatrészeket állítottak elő. Ezért a Vasipari Vállalatot a szocialista munkaverseny 1980-as évi országos szakaszán a Munkaérdemrend harmadik fokozatával tüntették ki. Az iparág keretében 1975-ben az első helyezést kapta meg, ami a Munkaérdemrend első fokozatát jelentette, és amelyet Fazekas Mihály az RKP Központi Bizottság és az Államtanács tagja adott át.¹³¹ 1982-ben ismét elsőt és 1985-ben második helyezést ért el.

A hivatalos propaganda és a sokszor megbízhatatlan adatok mellett, országos szinten a hetvenes évek gazdasági fellendülést hozott, és ha figyelembe vesszük Hargita megye ipari létesítményeinek alakulását, akkor szintén ez az az időszak, amikor a legtöbb beruházás megtörténik.

---

¹²⁷ Hargita megye iparosításáról. In: Hargita, 1986. április 25.

¹²⁸ ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 12/1969, 6,7 f.

¹²⁹ Hecser Zoltán: Új egységgel bővült a vlahicai vasüzem. In: Hargita, 1972. május 23.

¹³⁰ Vajda Lajos: *A szentkeresztbányai vasgyártás története*. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 141–153.

¹³¹ Rus Sándor: 150 éves vasmű ünneplése Vlahicán. In: Hargita, 1975. szeptember 27.

Berend T. Iván a következőképpen jellemezte ezt az időszakot: „A hatvanas évektől jóval eredményesebb módszerekkel fordultak a gazdaság modernizálásához, a fogyasztás növeléséhez és az életviszonyok általános javításához, vagyis a rendszer konszolidálásához és legitimálásához.”¹³² Ezt a reformpolitikát a felvilágosult abszolutizmushoz hasonlította, amelyben vasmarokkal törekedtek a modernizációs tervek megvalósítására, és amely paternalisztikus módon engedélyezett többet a lakosságnak. Ez még nem jelentett elszakadást Moszkvától, hiszen folyamatosan minden ünnepségen, összejöveteleken hangoztatták a Szovjetunió elsőbbségét a szocializmus győzelméért vívott harcban.¹³³

A különutas politika első jelentős jelei 1964-ben fogalmazódnak meg, amelynek az oka a KGST-országok két évvel azelőtt meghirdetett gazdasági szerepeinek elosztása volt. A román vezetőség ezt teljes mértékben elutasította, tiltakozva az ellen, hogy egy szocialista állam beleavatkozzon egy másik testvérállam belpolitikájába. Egyértelművé tették, hogy a közös érdekek magasabbrendűségére hivatkozva sem tűrnek el semmilyen beavatkozást belügyeikbe.¹³⁴ Ezek a kijelentések egy sajátos helyzetet teremtettek, hiszen a Varsói Szerződés és a KGST egyik tagállama nyilvánosan szakított az érvényben lévőnek, sérthetetlennek hitt szabályokkal. „Románia kilépett a Szovjetunió árnyékából.”¹³⁵

II. 1. 2. A túlterhelt gazdaság

Gazdasági szempontból az egyik jellemző tendencia a nyolcvanas évekre a hiánygazdaság lett, amely végigkíséri a kommunista államokat. A hiánygazdaság vagy hiányjelenségek – mint például sorban állás, keresés, a vétel elhalasztása és kényszer-helyettesítése, végül a vételi szándék feladása – piacgazdaságban is előfordulhattak, itt azonban a kereslet–kínálat–ár mecha-

---

¹³² Berend T. Iván (1999): *i.m.*, 194.

¹³³ Vladimir Tismăneanu: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*. Polirom, Iași, 2005. 205–210.

¹³⁴ *Korunk*, 1964. május

¹³⁵ Földes György: *Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés 1956–1989*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2007, 60.

nizmusa felszámolta a túlkeresletet.¹³⁶ Ha a hiányjelenségek általánosak, gyakoriak, intenzívek és krónikusak, akkor hiánygazdaságról beszélünk.

Kornai János fogalmazta meg és bizonyította be azt, hogy minden hiánygazdaság szocialista gazdaság, és fordítva, minden szocialista gazdaság hiánygazdaság.¹³⁷ „A hiánygazdaság létéből levezethető a beruházási hajszá, a vállalati expanzió belső kényszere, a vállalatok érzéketlensége az árak, a kamatok, a költségek iránt; a rendszer mikroökonómiai irracionalitása, érzéketlensége az innovációk iránt és makroökonómiai ingadozása egy normál-állapot körül.”¹³⁸ A hiánygazdaság közvetlen oka a szocialista vállalatok puha költségvetési korlátja. Ez azt jelenti, hogy a vállalat többet költhet bevételeinél, bevételei nem korlátozzák kiadásait, más szóval felszabadul a piac nyomása alól. Ez azért lehetséges, mert a szocializmusban a vállalatok tevékenysége az állam és a vállalatok közötti vertikális függőségi rendszerbe integrálódik. „A vertikális alkat intézményesítő bürokratikus koordináció oka az állami tulajdon, amelyet a kommunista ideológiát megvalósító egypárti diktatúra hoz létre és tart fenn.”¹³⁹ A hiánygazdasági magyarázat rávilágít a szocialista rendszer és az erőltetett iparosítás, illetve az erőforrások pazarló használata közötti összefüggésre. Az ily módon létrejött intézményi struktúra egyszerre bizonyult a gyors gazdasági növekedést létrehozó erőltetett iparosítás forrásának, hosszabb távon pedig gazdasági stagnálást és technológiai lemaradást eredményező korlátjának.¹⁴⁰

A gazdasági válság másik jellemzője az eladósodás általános elterjedése. A szocialista államok, amelyek igyekeztek fenntartani a hatvanas évek növekedési ütemét, ragaszkodva az elért életszínvonalhoz, kénytelenek voltak a nemzetközi pénzpiachoz fordulni segítségért. Ez vezetett a nagyméretű tartozásokhoz, amely a keleti blokk országainak 10-30 milliárd dollár közötti adósságot halmozott fel.¹⁴¹ A legtöbb ország tartozásainak fedezésére jelentősen megnövelte az exportot, ami sokszor élelmezési gondokat okozott

---

¹³⁶ Kornai János: *A hiány*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1980, 369–390.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Uo.

¹⁴⁰ Kornai János: *A szocialista rendszer*. Heti Világgazdasági Kiadó, Bp., 1993, 288–318.

¹⁴¹ Berend T. Iván (1999): *i.m.*, 275.

az illető lakosság körében. Ez elsődlegesen az alapvető élelmiszerek, bizonyos iparcikkek (pl. a ruházat) körére terjed ki. Csak így, a lakossági fogyasztás és életszínvonal rovására tudták finanszírozni az ötéves terv irreálisan megnövelt ipari beruházásait, valamint törleszteni a nemzetközi adósságait. Például 1982-ben a büszkeségében megsértett román pártfőtitkár kijelentette, hogy visszafizeti minden tartózását 1990-re (amit az ország nyomorba döntése által sikerült 1989-re megvalósítania), amely már meghaladta a tízmilliárd dollárt.¹⁴²

Romániában a hetvenes évek ipari beruházásainak sikerei a nyolcvanas években megtorpantak, ez egyrészt az új gazdaságpolitikának, másrészt viszont az energiatermelő és mezőgazdasági szektor háttérbe szorulásának volt köszönhető. Az agrárgazdaság erre az időszakra elvesztette korábbi jelentőségét, mivel az erőltetett iparosítás következtében alulfinanszírozottá vált.¹⁴³ Ezt bizonyítja, hogy az 1970–1975-ös tervidőszakban, a mezőgazdaságban dolgozók száma egymillióval csökkent. Ez a lakosságtól hatalmas erőfeszítéseket követelt, hiszen le kellett mondaniuk az alapvető szükségleti cikkekről.

Hunya Gábor elemzései kimutatták, hogy a kelet-európai országok közül Romániában indult meg a legkésőbb a munkaerő-felszívó iparosítás, és igen gyorsan zajlott le.¹⁴⁴ A román beruházási politika, amint láttuk, a termelőágazatokat részesítette előnyben. A hatvanas években a kohászatra és a vegyiparra koncentrált, a hetvenes évektől pedig a gépiparra.¹⁴⁵ Így a nyolcvanas évekre lemaradt az elektromos energia-, élelmiszer- és a fűtőanyagtermelés. Növekedett a gépexport, viszont főleg a hazai piacra gyártott háztartási gépek alacsony színvonalúak voltak. A modernizációs politikában egyre hátrébb szorult az infrastruktúra és a lakossági szolgáltatások fejlesztése.

---

¹⁴² Denis Deletant (2002): *i.m.*, 436.

¹⁴³ A gazdasági terveket Fülöp Mihály 1977-ben elkészülő doktori értekezésében próbálta elemezni; Fülöp Mihály László: *A román gazdaság fejlődésének két évtizede 1956–1976*. 1977, Jakabffy Elemér Kortörténeti Gyűjteménye (JEKGy), Kolozsvár (leltári szám: K180), 105.

¹⁴⁴ Hunya Gábor: *A Ceaușescu-korszak gazdasága*. Hunya Gábor, Réti Tamás, R. Süle Andrea, Tóth László: *Románia 1944–1990. Gazdaság- és politikatörténet*. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1990, 53.

¹⁴⁵ Fülöp Mihály László (1977): *i.m.*, 65.

Számtalan panaszlevelet olvashatunk a helyi sajtóban az elromlott készülékekről, a hibás tartozékokról, a javítóműhelyek sikertelenségeiről.

„A részletre vásárlás jogát bizonyító okirattal a zsebemben, s a család két nőtagjának a kíséretében léptem be a villamossági szaküzletbe. A kifüggesztett ártáblázat adatait összevetve a pulton és a polcokon látható tévékészülékekkel megegyeztünk abban, hogy az OPERA típusú lesz a legmegfelelőbb. Az udvarias eladó azonnal be is kapcsolt egy ilyen készüléket. Maga sem volt megelégedve a működéssel, egy másikat helyezett üzemben. Ez sem felelt meg a követelményeknek, sor került hát a harmadik készülék bekapcsolására. Az meg sem mukkant. Állt még vagy 2-3 OPERA típusú készülék a polcokon, de azokról már az eladó is tudta, hogy hibásak. A raktárban pedig pillanatnyilag nem volt több...

Nos, mi a teendő? Az olimpia itt a nyakunkon, ha már tévét veszünk, vegyük meg most, nem várhatjuk meg az újabb OPERA típusú szállítmányt. Rövid tanácskozás után elhatároztuk, hogy – ha lúd, legyen kövér – LUX típusút veszünk. Különben is a LUX-ok között volt egy olyan szép dobozú, melynek a színe nagyon talált a bútor színéhez. A szolgálatra kész eladó felrakta a pultra a szép dobozú LUX-ot, s bekapcsolta. Sajnos ez sem működik. No még egy LUX-ot próbáljunk ki. Az is felteszik a pultra. Hangja van, de nincs kép. Üsse kő, úgysis hiányzott egy lába, az eladó egy másikkól csavarta ki, s tette át ebbe. Be a raktárba, ki onnan egy felbontatlan csomagolású LUX-ot, mondanom se kell, olyan szép színű dobozú nem volt a raktárban. Végre egy jó készülék! Nyélbe lehet ütni a vásárlást!”¹⁴⁶

A nyolcvanas évek közepére, a diktatúra erősödésével, visszaesik a fogyasztási cikkek termelése, hiszen a gazdasági nehézségek és az országos takarékosági intézkedések radikálisan lecsökkentették ezek használatát. 1982 és 1986 között megpróbálták országos szinten az adósságállományt csökkenteni a beruházások visszafogásával, viszont ez visszavetette a gazdaság növekedését, ezért az összes forráselvonást a belső fogyasztás szenvedte el. Az egész román társadalom a túlélésre rendezkedik be, megkezdődik a javak felhalmozása, a szolgáltatások használatának lecsökkentése. A hatalom olyan radikális megszorításokhoz nyúlt, amelyek már nem tették

---

¹⁴⁶ Megyei Tükör, 1972. augusztus 27.

lehetővé a normális életet. Ilyen volt az üzemanyag-korlátozás, az energiatakarékosság, a háztáji gazdaságok terveköttelezetté tétele, az élelmiszerfej-
adag-rendszer bevezetése.

A nagy nyilvánosság előtt is érezhetővé váltak a megszorító intézkedések, hiszen a médiában is találkozhatunk elvétve ezekkel a rendelkezésekkel, viszont természetesen a propaganda gépezete nem tette lehetővé a valós helyzet bemutatását.¹⁴⁷

A sajtóban megjelenő 1987-es villamosáram-takarékossági rendelkezés pontjai azért sejtetni engedik ezen intézkedések radikális súlyát:

„1. A villamosenergia-ügyi minisztérium egységei, a megyei néptanáccsal közösen kidolgozták és rátérnek a napi 2-4 órás áramszünetek programjának bevezetésére a municípiumokban és városokban, falvakon pedig övezetenként és a fogyasztói kategóriánként a napi 2-8 órás áramszünetre.

2. Kivételt képeznek az áramszünet alól a speciális fogyasztók, mint a nagy kórházak, a közszállítás és a nagy állattenyésztési egységek, amelyeknek saját transzformátor-állomásaik vannak.

3. A municípiumi, városi, községi néptanácsok, a villamos- és hőenergia-szállító egységek fokozzák az ellenőrzést a pazarlások felfedezéséért és a foganatosított intézkedések tiszteletbe tartásáért: szigorú szankciókat alkalmaznak a törvények értelmében.

4. Az 1. pontnál említett villamosenergia-megszakítási programokat összhangba hozták a földgázellátás megszakításával olyképpen, hogy ezekre egy időben kerüljön sor.”¹⁴⁸

Továbbá rendelkeztek arról is, hogy egy helyiségben csak egyetlen égőnek szabad működnie, és csak akkor, ha van bent valaki. A nagyobb teljesítményű izzókat 15 W-ra kell cserélni, teljesen le kell mondani az elektromos melegítőtestek használatáról, a jégszekrények működtetéséről, a lakóházak külső világítását, az erkélyek, udvarok, garázsok, raktárak világítását is mellőzni kellett.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ 1980-ban Hargita megyében 1 332 propagandistát tartottak számon a megyei pártbizottságnál. ANDJH, C. J. H. al PCR, dosar 5/1980, 267 f.

¹⁴⁸ Hargita, 1983. november 27.

¹⁴⁹ Hargita, 1987. február 14.

A következő táblázat az energiafogyasztást kategorizálta:¹⁵⁰

Lakástípus (család összetétele)	Havi kWh (fogyasztási szint)			
	Nov.– Febr. időszakban		Márc.– Okt. időszakban	
	Városon	Falun	Városon	Falun
Egyszobás lakás (1-2 tagú család)	27	18,5	19	12
Kétszobás lakás (2-3 tagú család)	36	24	23	16
Háromszobás lakás (3-4 tagú család)	47	26	28	22
Négyszobás lakás és ezen felül (4-5 tagú vagy népesebb család)	48	35,5	36	23,5

Ez a 0,65 lejes normál díjszabás volt, ezen felül sokkal többbe került az elektromos áram.

A megszorítások révén a médiában érdekesebbnél érdekesebb felhívással fordultak a helyi lakossághoz annak érdekében, hogy a takarékosági akcióban előírtakat megfelelően teljesítsék. Az alábbiakban idézünk egy Hargita napilapban megjelenő takarékosági figyelmeztető üzenetet, amelyet formailag is pontosan jelölünk:

GYALOG JÁRJ TOVÁB ÉLSZ!

Egy pillanat mielőtt megnyomnád a gombot, gondold tovább:

**a lift hatszor oda-vissza annyi energiát fogyaszt,
amely elegendő egy standard lakás esti megvilágításához.**

Ha tehát nem kell féltucatnyi emeletet megjárni:

JÁRJ GYALOG! KETTŐS A HASZON,

de pótolhatatlan az egészségi séta!¹⁵¹

Hasonló szigorú intézkedés jellemezte a hőenergia-takarékosság programját is, amely az 1988–1989-es időszakban érte el a kritikus határt:¹⁵²

¹⁵⁰ Hargita, 1988. október 12.

¹⁵¹ Hargita, 1982. január 15.

¹⁵² Hargita, 1988. október 15.

Távfűtési központok	Időszak				
	okt.15–dec.15. márc.1–31.		dec. 15. – márc. 1.		
	Össz. óra/nap	órarend	Össz. óra/nap	órarend	
I. Távfűtési központhoz, kerületi, lakótelepi, háztömbi hőközpont-hoz kapcsolt lakások 1. Fűtés: Hétfő–szombat Vasárnap 2. Háztartási meleg víz: Hétfő, péntek Kedd–szombat Vasárnap	4,5	4,30-6;13-14; 19-21	7	4-6;12-14; 19-22	
	5	6-8;13-14; 19-21	7	6-8;12-14; 19-22	
	2,5	5,30-6,30;18, 30-20	2,5	5,30-6,30; 19-20,30	
	4	5,30-7; 18-20,30	5	5,30-7; 18-21,30	
	5	7,30-9,30; 19-22	5,5	7,30-9,30; 18,30-22	
	II. Távfűtéshez, lakótelepi hőközpont-hoz nem csatolt lakások. 1. Fűtés és meleg víz	4,5	5-6,30;13-14; 19-21	7	5-7;12-14; 19-22
		III. Kerületi, lakótelepi hőközpont-hoz kapcsolt vagy kályhával ellátott intézmények. 1.Fűtés: Hétfő-péntek Szombat Vasárnap	4	4-6;12-14;	5
	2		4-6	3	4-7
2	10-12		2	10-12	

Amint a táblázatból is kitűnik, a hatóságok olyan drasztikus intézkedéseket fogantatosítottak, amelyek már nem tették lehetővé a normális élethez való feltételeket. A lakosság legnagyobb része hideg és sötét lakásokban gubbasztott, kilométeres sorokat állt ki az alapvető élelmiszerek beszerzéséért.

A megyei pártbizottság jelentéseiben is megjelennek a gazdasági visszaesés problémái. 1988-ban arról számolnak be a megyei illetékesek, hogy habár kevesebb termelési megvalósítást terveztek, mint 1987-ben, ennek ellenére mégis 76,1 százalékát sikerült elérniük.¹⁵³ A termelés-visszaesés okát az anyagellátás, a szervezés és a szakemberhiányban látták. Az exportra termelés továbbra is elsődleges cél maradt, hiszen 1989-ben 35,9 millió rubelt és 81, 2 millió dollárt reméltek a kiviteli mutatók alapján, ami 1,8 százalékos növekedést jelentett az előző évhez képest.¹⁵⁴

Mindent egybevetve, a két megye ipari fejlődése a hetvenes évek végére és a nyolcvanas évek elejére átalakította a térség gazdasági berendezkedését, ugyanakkor ezek a beruházások nem érték el az országos szintet. A többségben magyar lakta régió iparosítása nem képezte az államhatalom politikai érdekét, csupán egy-egy nagyobb termelési egység felfuttatását szorgalmazta. Országos szinten pedig a harminc év gyorsított modernizációját a demodernizáció követte.¹⁵⁵

---

¹⁵³ ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 4/1989, 18 f.

¹⁵⁴ Uo.

¹⁵⁵ Hunya Gábor (1990): *i.m.*, 55.